

MJESTO KNJIŽNICA KRAPINSKO-ZAGORSKE ŽUPANIJE U OČUVANJU REGIONALNOG ZAGORSKOG IDENTITETA U KONTEKSTU EU

Vesna Jelić

Knjižničarsko društvo Krapinsko-zagorske županije

vesna.yelich@gmail.com

Sažetak

Predmet ovog rada je propitivanje mogućnosti knjižnica u očuvanju i razvijanju regionalnog kulturnog identiteta Hrvatskog zagorja na području koje se u teritorijalno-političkom smislu označava kao Krapinsko-zagorska županija. Polazeći od pojma (regionalnog) identiteta te stavova knjižničarske zajednice o mjestu i ulozi knjižnica u očuvanju identiteta, autorica pokušava dati odgovor na temeljna pitanja skupnog identiteta, prikazuje koji su dominantni subjekti zagorskog kulturnog identiteta te, kroz swot analizu detektira snage, slabosti, prijetnje i mogućnosti školskih i narodnih knjižnica KZŽ u očuvanju kulturnog regionalnog zagorskog identiteta.

Ključne riječi: zagorski identitet, knjižnice Krapinsko-zagorske županije

Knjižnice i identitet

Identitet je jedan od onih pojmova oko kojeg se spore teoretičari iz različitih znanstvenih disciplina od vremena kada se on prvi put pojavio do današnjih dana. Izvodimo ga iz latinske pokazne zamjenice idem koja znači potpunu istovjetnost pojma i predmeta, dok ga Zagorac Andrija Jambrešić sredinom 18. st. prevodi riječju jestoća. Kao polazište, u analizi zagorskog identiteta možemo se poslužiti Jenkinsovim shvaćanjem društvenog identiteta pod kojim on podrazumijeva „naše razumijevanje onoga tko smo i tko su drugi ljudi, te recipročno, razumijevanje drugih ljudi toga tko su oni i drugi“⁶⁶. Anićevo je definiranje pojma identitet nešto šire te, osim što obuhvaća „3. osjećaj pripadnosti pokretu, grupi, organizaciji, religiji, naciji; prihvaćanje i isticanje te prednosti“⁶⁷ predstavlja i „2. ukupnost činjenica koje služe da se jedna osoba razlikuje od bilo koje druge“⁶⁸. U radu se autorica opredijelila za ovo šire razumijevanje pojma regionalnog identiteta

66 Richard Jenkins, *Social identity* (London, New York: Routledge, 2004). URL: http://www.pueg.unam.mx/images/seminarios2014/genero_y_politica/mes_tres/Jenkins-Social_identity.pdf (10. ožujka 2015).

67 Vladimir Anić, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika* (Zagreb: Novi Liber, 2003), s. v. „identitet“.

68 Isto

shvaćenog, s jedne strane, kao ukupnost obilježja koja ima neka regionalna zajednica kao teritorijalna, društvena kulturna i povijesna cjelina, dakle kao zajednica definirana nekim teritorijem omeđenim određenim granicama i drugim specifičnim obilježjima po kojima se ona razlikuje u odnosu na druge identitetske zajednice te, s druge strane, i kao razumijevanje pripadnika određene teritorijalne zajednice onoga tko su oni i tko su drugi.

Suvremeno promišljanje koncepta identiteta među znanstvenicima, umjetnicima, novinarima, politolozima, antropolozima pa i knjižničarima proizašlo je kao posljedica niza strukturnih promjena koje su obilježile suvremeni svijet u proteklih 30-tak godina. Završetak hladnog rata, slom socijalizma/komunizma, europski i globalni integracijski procesi, razvitak komunikacijskih tehnologija te na nacionalnoj razini raspad Jugoslavije snažno su utjecali na preispitivanje i redefiniranje naših pojedinačnih, grupnih zavičajnih, regionalnih i nacionalnih identiteta.

Međunarodna i hrvatska knjižničarska zajednica kroz niz je svojih strukovnih dokumenata uobličila i izrazila vlastite stavove o mjestu i ulozi knjižnica u odnosu na razne identitete. Podsjetimo se što o odnosu knjižnica i identiteta drže među inima IFLA, EBLIDA te vršna knjižnična ustanova u Hrvatskoj - NSK.

IFLA u svom dokumentu odobrenom od strane Upravnog odbora 16. kolovoza 2013. godine, koji je na hrvatski jezik prevela Komisija za slobodan pristup informacijama i slobodu izražavanja Hrvatskog knjižničarskog društva pod nazivom „Izjava o knjižnicama i razvitku“ ističe kako su knjižnice: „...i čuvari kulture koji se brinu za kulturnu baštinu, čine je dostupnom i tako pomažu razvitku identiteta“⁶⁹. Osim što su shvaćene kao ustanove koje sakupljaju, stručno obrađuju te čine dostupnom kulturnu knjižničnu baštinu, knjižnice omogućavaju ne samo svojim korisnicima nego i cijeloj zajednici, razvitak identiteta. Jednako tako je i na europskoj razini EBLIDA, neovisni krovni savez nacionalnih knjižničnih, informacijskih, dokumentacijskih i arhivskih udruga i ustanova u Europi, potvrdila kako knjižnicama pripada važna uloga u društvenom i kulturnom projektu zvanom Europska unija jer one „potiču regionalni razvoj u udaljenim krajevima podržavajući inovacije, razvoj poduzeća, ali i obiteljski život“⁷⁰. EBLIDA drži da one „mogu pomoći u očuvanju regionalnog identiteta i jezika, otvarajući ih ujedno globalnoj mreži informacijama i edukacijom“⁷¹. EBLIDA, dakle, vidi u knjižnicama one društvene subjekte koji pomažu očuvanju regionalnog identiteta na način da putem globalnih

69 IFLA-ina Izjava o knjižnicama i razvitku. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1640> (10. ožujka 2015).

70 EBLIDA. Knjižnice – kulturni vrhunci informacija i nadahnuća. URL: [http://www.eblida.org/HR_Knji%C5%BEnice%20%E2%80%93%20kulturni%20vrhunci%20informacija%20i%20nadahnuća_EGCIS_Position%20paper_\(Croatian\).pdf](http://www.eblida.org/HR_Knji%C5%BEnice%20%E2%80%93%20kulturni%20vrhunci%20informacija%20i%20nadahnuća_EGCIS_Position%20paper_(Croatian).pdf) (10. ožujka 2015).

71 Isto

mreža šire najraznovrsnije informacije o regionalnoj zajednici, te da također kroz svoje programe rada kontinuirano vrše edukaciju svojih korisnika o svom regionalnom identitetu.

Program AGENDA 21 za kulturu kao globalna deklaracija koja kulturi daje središnje mjesto lokalnog ekonomskog razvoja gradova i lokalnih uprava, ističe kako materijalna i nematerijalna kulturna baština svjedoče o čovjekovoj kreativnosti i predstavljaju čvrst temelj na kome se gradi identitet čovjeka i naroda, te da su knjižnice za nju važan kulturni resurs u afirmaciji lokalnih/regionalnih identiteta u interkulturalnim odnosima.⁷² U tom cilju potrebno je, navodi se, čuvati, valorizirati i popularizirati dokumentarnu građu iz javnog života lokalne i regionalne zajednice, na inicijativu ili u suradnji s javnim ustanovama, privatnim poduzećima, organizacijama i pojedincima, potičući kreiranje gradskih ili regionalnih sistema posvećenih takvim aktivnostima.⁷³ Na hrvatskoj nacionalnoj razini autorica značajnim drži dokument „Hrvatska strategija razvoja narodnih knjižnica u RH do 2015. godine“ u čijem se uvodnom dijelu ističe da su narodne knjižnice „tijekom povijesti dale snažan doprinos očuvanju nacionalnih identiteta sredina u kojima su djelovale, a u svojim fondovima čuvaju zavičajnu kulturnu baštinu“⁷⁴. Među mjerama obuhvaćenih ovom strategijom je i „razvijanje novih zadaća knjižnica i europskog konteksta narodnog knjižničarstva uz očuvanje nacionalnog kulturnog identiteta“.⁷⁵ I Krapinsko-zagorska županija u svom dokumentu „Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije“ ističe također potrebu „unapređenja kulturnog naslijeđa i njegovanje identiteta“⁷⁶, a kao nosilac tog zadatka između ostalih drži se da su to i knjižnice. Na deklarativnoj razini uočavamo, dakle, kako su knjižnice definirane kao ustanove čija je jedna od značajnih zadaća očuvanje identiteta zajednice u kojoj djeluju. U nastavku rada možda će se kroz utvrđivanje elemenata i subjekata zagorskog identiteta doći do nekih odgovora o stvarnom mjestu knjižnica kao komunikacijskih baštinskih ustanova u Hrvatskom zagorju.

72 United Cities and Local Governments. *Agenda 21 for culture*. URL: http://www.agenda21culture.net/images/a21c/nueva-A21C/C21A/C21_015_en.pdf (10. ožujka 2015).

73 Isto

74 Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Hrvatski zavod za knjižničarstvo. *Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine – nacrt prijedloga*. Zagreb, veljača, 2013. URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEenica.pdf> (10. ožujka 2015).

75 Isto

76 Zagorska razvojna agencija. *Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije*. URL: http://www.zara.hr/files/file/pdf/Strategija_razvoja_KZZ_final.pdf (10. ožujka 2015).

Mjesto zagorskih knjižnica u očuvanju regionalnog identiteta

Kako su se zagorske knjižnice pozicionirale u odnosu na regionalni identitet? Kakav je njihov današnji položaj i uloga u procesima institucionalne izgradnje, očuvanja i komuniciranja zagorskog identiteta? Koliko ih ima, kakvi su i koji njihovi resursi i dosezi u tom, po definiciji i po uvjerenju samih knjižničara, poslu koji je dan upravo njima kao baštinskim ustanovama? Možda swot analiza stanja zagorskih knjižnica pomogne da se dođe i do ovog odgovora.

Promotrimo najprije koliko uopće ima javnih ustanova knjižničnog tipa u Hrvatskom zagorju. Službena statistika pokazuje da od 7 gradova te 25 općina u Hrvatskom zagorju, samo gradovi i 5 općina (Bedekovčina, Hum na Sutli, Krapinske Toplice, Marija Bistrica, Sveti Križ Začretje) imaju narodnu knjižnicu. Polazeći od nacionalnog standarda koji propisuje kako svaka općina mora imati narodnu knjižnicu, najprije se uočava snažan nesklad između proklamiranog i stvarnog stanja jer, vidimo, 50% jedinica lokalne uprave i samouprave nisu osigurale organiziranu knjižničnu uslugu za svoje građane. Kako ćemo čuvati baštinu, prenositi baštinjene vrijednosti ako to ne radimo institucionalno? Ostaje nam u takvim područjima nesustavno, neorganizirano i neprofesionalno bavljenje njome. Drugo je pitanje koji su uzroci takvoga stanja u Zagorju? Nije li već otprije postojala dobra podloga za razvoj knjižničarstva? Nisu li Stjepan Ortner te ogranci Seljačke sloge još u razdoblju između dva svjetska rata aktivno djelovali na osnivanju mjesnih, seoskih i općinskih pučkih knjižnica, radili na opismenjavanju stanovništva u Zagorju, edukaciji, održavali popularne tečajeve o higijeni, zdravlju, poljoprivredi, regionalnoj povijesti, poučavali vezu, praktičnim vještinama. U socijalističkom periodu djelovale su knjižnice pri velikim industrijskim poduzećima poput tekstilne tvornice Kratex u Krapini. Veliko Trgovišće također je imalo općinsku narodnu knjižnicu, a danas je nema. Nedavni naponi oko osnivanja knjižničnog ogranka u Radoboju, knjižničnog stacionara u bolnici Bračak te nabave županijskog bibliobusa do danas nisu dali očekivane rezultate. U području školskog knjižničarstva stanje je u brojčanom pogledu bolje. Sve srednje (9) i osnovne (32) te poneke područne škole imaju organiziranu školsku knjižnicu.

Osim nedovoljne i neujednačene rasprostranjenosti knjižnica u Hrvatskom zagorju, druga slabost zagorskih knjižnica je veličina knjižničnih zbirki. Neki od pokazatelja stanja ukupnog fonda u narodnim knjižnicama su sljedeći. Najmanji fond iznosi oko 11 000 svezaka, a najveći oko 55000 svezaka. U većini školskih knjižnica stanje je još lošije. Pokazatelji veličine Zavičajne zbirke kao temeljnog lokalnog identitetskog knjižničnog resursa u pojedinim knjižnicama su porazni. Gradska knjižnica Zlatar raspolaže sa 100-tinjak jedinica, Gradska knjižnica Ksaver Šandor Gjalski u Zaboku sa 120 jedinica. Veći fond nalazi se u Gradskoj knjižnici Krapina

koja broji 2500 jedinica. Da li to znači da nema lokalnog i regionalnog knjižničnog gradiva, da je nakladnička produkcija nerazvijena ili da niti izvan Zagorja nema autora koji publiciraju djela s temama o Zagorju i Zagorcima? Ako je tako, kako se onda Zagorci mogu predstaviti ostatku Hrvatske, Europi i svijetu ako nemaju izgrađene temeljne knjižnične zbirke koje ih identificiraju i kulturno legitimiraju? Ili, ako pak ustvrdimo da knjižnična građa postoji ili je postojala, ali nije niti pravovremeno niti u adekvatnoj mjeri/količini (sa)kupljena nalazimo se blizu otkrivanja razloga koji su uzrokovali postojanje malih i nedovoljnih zavičajnih zbiraka, a to je problem nedovoljnog financiranja nabave knjižnične građe i nesustavna skrb oko nabave zavičajne knjižnične građe. Središnja županijska narodna knjižnica godinama je pokušavala povećati iznos sredstava za nabavu knjižnične građe u gradskom proračunu, ali bezuspješno. U pojedinim razdobljima (2001/2002) čak su bez službenog obrazloženja izostala bilo kakva sredstva za tu svrhu. Slična se pojava uočava i u Knjižnici Pučkog otvorenog učilišta Donja Stubica kojoj je znatno smanjena količina sredstava za nabavu knjižnične građe u posljednjih nekoliko godina. Niti u jednoj djelatnosti, od gospodarskih do kulturnih, bez značajnih ulaganja nije moguće očekivati niti značajne rezultate. To vrijedi i za knjižničarstvo. Nastavi li se trend smanjivanja osnovnih sredstava za rad, dakle, knjižnične građe, knjižnicama se u bitnome sužava i mogućnost zadržavanja njihove uloge kao društveno poticajnog i poželjnog prostora, tzv. trećeg, identitetskog mjesta za sve one pojedince u malim sredinama u kojima žive, koje njima imaju smisla, koje rado posjećuju, u kojima se osjećaju zadovoljno i u neku ruku prestižno u odnosu na sve one koji sebi uskraćuju takav način (samo)izgrađivanja osobnog identiteta kakav knjižnice mogu pružiti.

Pokazatelji informacijske infrastrukture i vidljivosti zagorskih knjižnica u e-prostoru također nam daju jasniju sliku njihovih snaga i stvarnih (ne)mogućnosti očuvanja regionalnog identiteta u e-okolišu. Od svih narodnih knjižnica (12) samo pet knjižnica (središnja županijska knjižnica, Gradska knjižnica Ksaver Šandor Gjalski Zabok, Knjižnica Pučkog otvorenog učilišta Donja Stubica, Gradska knjižnica Zlatar i onedavno Općinska knjižnica Krapinske Toplice) imaju resurse za financiranje održavanja vlastitih web stranica tj. troškove administratora i hostinga. Preostalih 7 narodnih knjižnica plasiraju u e-prostoru minimalne informacije o svojim aktivnostima i programima, najčešće preko službenih web stranica općina u čijem sastavu djeluju te, u posljednje vrijeme putem Facebooka.

Osim spomenutih slabosti u zagorskom narodnom knjižničarstvu uočen je i problem nedovoljne stručne osposobljenosti i nedovoljnog broja zaposlenika. Naime, u nekim narodnim knjižnicama upravljanje knjižnicom povjereno je zaposlenicima koji ne posjeduju zakonom propisane kvalifikacije, a u nekim knjižnicama je zaposleno manje djelatnika od propisanog minimuma ili knjižnice nisu

formirane kao samostalne ustanove. To su problemi s kojima su jedinice lokalne uprave i samouprave upoznate, ali se ne poduzimaju određene aktivnosti kako bi se situacija poboljšala. Preostaje nam zaključiti, kako lokalne vlasti, kao osnivači knjižnica, ne poštuju temeljne zakonske odredbe u području knjižničarstva, što u konačnici usporava razvoj knjižničarstva kao kulturne djelatnosti i kvalitetno ostvarivanje njihovih zakonima utvrđenih zadaća.

Da bi knjižnice snažnije sudjelovale u procesima očuvanja regionalnog identiteta u Zagorju potrebno je osim toga njihovo snažnije povezivanje ne samo sa institucijama koje djeluju u neposrednom okruženju, nego i sa onima izvan njega, s muzejima, s drugim knjižnicama u županiji i svim drugim nositeljima kulturnih aktivnosti. Na nivou Krapinsko-zagorske županije već dugo nije iznikao kakav kvalitetan, opsežan i vrijedan zajednički projekt što također implicira mogući zaključak da nema dovoljno suradnje među knjižnicama, da su projekti parcijalni, rascjepkani, da knjižnice međusobno djeluju kao otoci. Posljednji veći zajednički projekt realiziran je 2006. godine pod nazivom Knjižno blago Hrvatskog zagorja, a obuhvaćao je znanstveni kolokvij koji je bio održan u Krapini, izložbu najvrijednije knjižne građe u dvorcu Stubički Golubovec i kreativne radionice za učenike osnovnih i srednjih škola. Godinu dana prije toga Knjižničarsko društvo Krapinsko-zagorske županije tiskalo je Vodič kroz knjižnice KZZ kao publikaciju kojom se zagorska knjižničarska zajednica pokušala predstaviti javnosti kroz zbir podataka o svakoj pojedinoj knjižnici, njihovom zbirkama i aktivnostima, povijesti, zaposlenicima. Iako po podacima zastario, vodič danas može poslužiti kao koristan dokument koji svjedoči o stanju knjižničarstva u dekadi koja je prethodila današnjoj, ali može biti i danas koristan prilog općoj vidljivosti knjižnica i knjižničara u zajednici.

Analiziramo li prijetnje kojima je knjižnična djelatnost izložena u današnje vrijeme, uočiti ćemo nekoliko ključnih pojava koje imaju direktnog ili indirektnog utjecaja i na ostvarivanje zadaće knjižnice kao identitetskog mjesta zajednice. Među najupečatljivijima je značajna profesionalna fluktuacija knjižničara, posebice u školskim knjižnicama koje zapošljavaju knjižničare na pola radnog vremena. Zamjetan broj školskih knjižničara ne radi u mjestu stanovanja, česte su promjene u zapošljavanju u pojedinim knjižnicama u kojima se u nekoliko godina uzastopno mijena osoblje zaposleno u knjižnici zbog odlaska knjižničara ili na drugo radno mjesto ili u drugu knjižnicu. Mlađi knjižničari nastoje se domoći radnog mjesta u većim gradskim naseljima, pa i izvan županije. Svima njima ipak je zajednička jedna osobina, gotovo su svi oni odreda Zagorci, dakle ljudi rođeni i odrasli u Zagorju ili već dugo nastanjeni u njemu te se od njih može očekivati da kao knjižničari bez obzira gdje se zaposlili nose sa sobom osobni, obiteljski i svoj zagorski background kao bitnu identitetsku prednost u promicanju, podizanju,

očuvanju i širenju zagorskog identiteta.

Jedna od prijetnji uzrokovana je depopulacijom Zagorja zbog čega se u školama smanjuje broj razreda te posljedično, dolazi do smanjenih potreba i otpuštanja radnika, pa i knjižničara. Pridodajmo tome i osjećaj profesionalne izoliranosti i osamljenosti knjižničara koji rade u malim knjižnicama u kojima je zaposlen samo jedan ili možda dvoje knjižničara, k tome u smjenskom radu.

Uočena su kao prijetnje i nedovoljna educiranost knjižničara u IT okruženju te manjak upravljačkih znanja i vještina u pripremama za prijave na različite regionalne, nacionalne i europske kulturne projekte. No, zamjećuje se i još nešto što je puno značajnije, a vezano je uz ulogu knjižnica u očuvanju regionalnog zagorskog identiteta, a moglo bi se definirati kao manjak suvremenih poslovnih ideja. Pregledavanjem dosadašnjih programskih knjižica Mjeseca hrvatske knjige, najvažnijeg i najdugovječnijeg knjižničnog programa u kojem sudjeluju i zagorske knjižnice, pokazuje se da se vrijedni i značajni regionalni sadržaji predstavljaju najčešće u obliku promocija knjiga, predavanja, radionica koje nisu uvijek posjećene u onolikoj mjeri koju knjižničari očekuju te se nameće potreba osuvremenjivanja oblikovanja knjižnične ponude

Nedovoljno je razvijena nakladnička djelatnost knjižnica, nema kampanja koje bi uključivale veći broj sudionika, koje bi medijski i financijski bile snažnije potpomognute. Također je slabo je razvijena kultura volontiranja u knjižnicama koja bi, da je razvijenija, otvarala prostor za suradništvo osoba najrazličitijih profila na realizaciji različitih misija i ciljeva zagorskih knjižnica čija bi kreativnost, angažman, motivacija i znanje mogli značajno pridonositi osjećaju zagorskog zajedništva, osjećaju važnosti, uzajamnog pomaganja, dakle onih vrijednosti koje svaku zajednicu čine boljom, poželjnom i privlačnijom za život. U nedostatku kadra ili volontera, knjižničari pribjegavaju sudjelovanju u aktivnostima koje imaju manifestacijski karakter, oslanjajući se na širu podršku lokalnih vlasti, političara, medija, izvođača i djelomično izdašnju novčanu podršku osnivača. Neke od tih manifestacija odvijaju se najčešće samo jednom godišnje poput Tjedna kajkavske kulture, Recitala Željka Boc, Recitala Josip Ozimec, Recitala Susret riječi, Mali Kaj i drugih.

No, moramo se zapitati da li doista prevladavaju slabosti i prijetnje u zagorskim knjižnicama ili se mogu uočiti i dokazi njegove snage i potencijalnih prilika u budućnosti?

U suvremenom poslovanju najznačajniji je kapital onaj ljudski. Znanje, intelektualni kapaciteti, inovativnost, stručnost, radišnost, ideje pokretači su svakog posla pa i onog kulturnog, knjižničarskog. Već je istaknuto kako je tradicija knjižničarstva, ma što ona nekoć predstavljala, u Zagorju prilično duga. Mnogi

su zagorski profesori i učitelji bili istovremeno i knjižničari, priučeni ili obučeni za taj posao, širili su oko sebe pozitivne društvene i zavičajne zagorske vrijednosti. Ni današnji zagorski knjižničari, a zaposleno ih je u Zagorju oko 70, nisu bez dovoljnih stručnih kvalifikacija. Među njima su 2 doktora znanosti te 1 doktorski kandidat, među 60-ak diplomiranih knjižničara ima onih koji su k tome i diplomirani novinari, profesori kineziologije, filozofije, povijesti, komparativne književnosti, fonetike, religijske kulture, hrvatskog jezika i književnosti, kemijske tehnologije i drugih kvalifikacija. Neki od njih profilirali su se i kao urednici različitih tiskovina (školskih novina i časopisa, vodiča, kataloga, knjiga). Jedan manji dio objavljuje stručne članke u različitim časopisima u skladu sa osobnim afinitetima i interesima, neki također vode različite udruge u kulturi ili su snažno integrirani u njihov rad (Kajkavianu, HUŠK, KDKZ, ogranke Matice hrvatske,) što svjedoči i o njihovim organizacijskim i komunikacijskim sposobnostima, ali i visokom stupnju motiviranosti za rad u kulturi. Možda je potrebno intenzivirati ne samo međusobnu razinu komunikacije na regionalnoj razini, nego i različite oblike profesionalnog stalnog stručnog obrazovanja i razmjene dobrih hrvatskih i inozemnih iskustava kako bi se oni implementirali i u zagorske knjižnične programe.

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju otvaraju se prilike za uključivanje zagorskih knjižnica u europske programe u kulturi, od programa digitalizacije, preko programa NAPLE Sister Libraries u koji je uključena samo Gradska knjižnica Krapina, do raznih drugih knjižnicama primjernih programa putem kojih se može očekivati i povlačenje sredstava iz EU fondova. Razni oblici prekogranične bilateralne suradnje koje ostvaruju Knjižnica Hum na Sutli i Gradska knjižnica „Antun Mihanović“ iz Klanjca sa različitim subjektima u Sloveniji pridonose očuvanju zagorskog identiteta izvan općinskih granica i takve aktivnosti bi trebalo povećati i proširiti. Pokazatelji broja mjesnih i udaljenih korisnika knjižničnih usluga u Zagorju pokazuju također tendenciju rasta što je izvrsna prilika za širenje utjecaja knjižnica, jači odjek i za veću vidljivost knjižnica i njihovih programa usmjerenih na očuvanje regionalnog identiteta. Dodamo li tome mogućnosti koje knjižnicama nude informacijske i komunikacijske tehnologije te zamjetna naklonjenost regionalnog tiska koji redovito prati događanja u zagorskim knjižnicama, stječe se zaključak kako mogućnosti zagorskih knjižnica u očuvanju regionalnog identiteta nisu male, kako knjižnice treba i dalje osnaživati i razvijati njihove programe, nuditi suradnju svima u okruženju koji su žele, ulaziti u nove projekte koje drugi nude.

Bibliografija:

1. Anić, Vladimir. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber, 2003.
2. Bučar, Kristina. „Obrazovanje u funkciji razvoja turizma u Hrvatskom zagorju“. *Hrvatski znanstveno stručni skup o menadžmentu u turizmu i sportu*. 1/2001., br. 1, 77-86. URL: <http://hrcak.srce.hr/54143> (10. ožujka 2015).
3. Budak, Neven i Vjeran Katunarić, ur. *Hrvatski nacionalni identitet u globalizirajućem svijetu*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Mika Tripalo, Pravni fakultet Sveučilišta, 2010.
4. Cifrić, Ivan i Krunoslav Nikodem. „Socijalni identitet u Hrvatskoj“. *Socijalna ekologija* 15/2006., br. 3, 173-202. URL: <http://hrcak.srce.hr/7546> (10. ožujka 2015).
5. EBLIDA. Knjižnice – kulturni vrhunci informacija i nadahnuća. URL: [http://www.eblida.org/HR_Knji%C5%BEnice%20%E2%80%93%20kulturni%20vrhunci%20informacija%20i%20nadahnuća_EGCIS_Position%20paper_\(Croatian\).pdf](http://www.eblida.org/HR_Knji%C5%BEnice%20%E2%80%93%20kulturni%20vrhunci%20informacija%20i%20nadahnuća_EGCIS_Position%20paper_(Croatian).pdf) (10. ožujka 2015).
6. Horvat, Romana, ur. *Hrvatski identitet: zbornik*. Zagreb: Matica hrvatska, 2011.
7. IFLA-ina Izjava o knjižnicama i razvitku. URL: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteka/1640> (10. ožujka 2015).
8. Richard Jenkins, *Social identity*. London, New York: Routledge, 2004. URL: http://www.pueg.unam.mx/images/seminarios2014/genero_y_politica/mes_tres/Jenkins-Social_identity.pdf (10. ožujka 2015).
9. Krleža, Miroslav. *Dnevnik 1958-69*. Sarajevo: Oslobođenje, Zagreb: Mladost, 1977.
10. Labus, Mladen i sur. *Identitet i kultura*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja, 2014.
11. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Hrvatski zavod za knjižničarstvo. *Strategija razvoja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj do 2015. godine – nacrt prijedloga*. Zagreb, veljača, 2013. URL: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2014/01/Strategija-razvoja-narodnih-knji%C5%BEnica.pdf> (10. ožujka 2015).
12. Simić Bodrožić, Ivana. *Hotel Zagorje*. Zagreb: Profil multimedia, 2010.
13. Zagorska razvojna agencija, *Strategija razvoja Krapinsko-zagorske županije*. URL: http://www.zara.hr/files/file/pdf/Strategija_razvoja_KZZ_final.pdf